

EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 10.1.2007
COM(2006) 841 galīgā redakcija

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

Gāzes un elektroenerģijas iekšējā tirgus perspektīvas

{SEC(2006) 1709}
{SEC(2007) 12}

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

Gāzes un elektroenerģijas iekšējā tirgus perspektīvas

1 LĪDZŠINĒJĀ PIEREDZE AR IEKŠĒJIEM ELEKTROENERĢIJAS UN GĀZES TIRGIEM

1.1 Pamatojums

Kopš 1999.–2000. gada Eiropas Savienībā tiek pakāpeniski veidots konkurētspējīgs elektroenerģijas un gāzes iekšējais tirgus¹. Kopš tā laika tiek veikti ikgadējie salīdzinošās novērtēšanas ziņojumi par direktīvu īstenošanu un tās praktiskajiem rezultātiem. 2006. gadā Komisija turpināja uzraudzīt direktīvu īstenošanu, jo īpaši sagatavojot sīkus pārskatus par valstīm un veicot nozares apsekojumu. Šī uzraudzība liecina, ka ir gūtas zināmas, kaut arī nevienādas sekmes.

No vienas puses, šajā laikā enerģijas iekšējā tirgus pamatprincipi iestrādāti tiesiskajā regulējumā, institucionālajā kārtībā un IT aprīkojuma fiziskajā infrastruktūrā. Tomēr tajā pašā laikā daudzās dalībvalstīs nepastāv vērā ņemama konkurence. Klientiem bieži vien nav īstas iespējas izvēlēties citu piegādātāju. Pat tie klienti, kas sekmīgi mainījuši piegādātāju, bieži vien nav apmierināti ar saņemto piedāvājumu klāstu. Kopumā ieinteresētajām personām vēl nav lielas uzticības iekšējam tirgum. Šo nepilnību dēļ Komisija 2005.–2006. gadā ir veikusi gāzes un elektroenerģijas nozaru apsekojumu saskaņā ar konkurences tiesību aktiem. Šā apsekojuma rezultāti publicēti kopā ar šo dokumentu².

1.2 Konkurences pozitīvie rezultāti

Efektivitāte

Ir acīmredzami, ka liberalizācija nodrošinājusi zināmus energoapgādes efektivitātes uzlabojumus un ļāvusi klientiem ietaupīt, jo īpaši sākumposmā. Tomēr nesensais elektroenerģijas un gāzes vairumtirdzniecības cenu pieaugums lielākā vai mazākā mērā atspoguļo galapatērētāju saņemtajos rēķinos un pašlaik atsver dažus agrākos samazinājumus, jo īpaši attiecībā uz lielākajiem industriālajiem enerģijas lietotājiem. Tāpēc šķiet, ka patērētāji

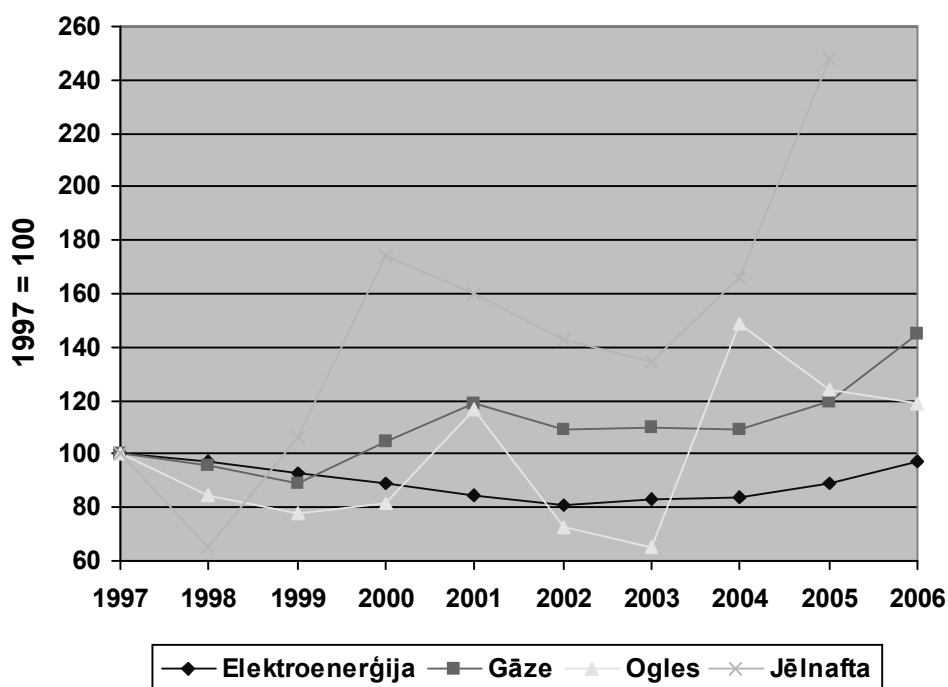
¹ Sākotnēji ar Eiropas Parlamenta un Padomes 1996. gada 19. decembra Direktīvu 96/92/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu (OVL027, 30.1.1997., 1. lpp.) un Eiropas Parlamenta un Padomes 1998. gada 22. jūnija Direktīvu 98/30/EK par kopīgiem noteikumiem dabasgāzes iekšējam tirgum (OV L 204, 21.7.1998., 1. lpp.); pēc tam ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija Direktīvu 2003/54/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par Direktīvas 96/92/EK atcelšanu (OV L 176, 15.7.2003., 37.–56. lpp.), Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija Direktīvu 2003/55/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 98/30/EK atcelšanu (OV L 176, 15.7.2003., 57.–78. lpp.), Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija Regulu (EK) Nr. 1228/2003 par nosacījumiem attiecībā uz pieeju tīklam elektroenerģijas pārrobežu tirdzniecībā (OV L 176, 15.7.2003., 1.–10. lpp.), Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 28. septembra Regulu (EK) Nr. 1775/2005 par dabasgāzes pārvades tīklu piekļuves nosacījumiem (OV L 289, 3.11.2005., 1. lpp.). Dažas dalībvalstis jau bija veikušas pasākumus tirgus atvēršanai, pirms tika pieņemti šie tiesību akti.

² COM(2006)851, Komisijas paziņojums „Nozares apsekojums par gāzes un elektroenerģijas tirgiem saskaņā ar Regulas (EK) Nr. 1/2003 17. pantu (galīgais ziņojums)”.

pietiekami ātri negūst labumu no efektivitātes uzlabojumiem. Ļoti apšaubāmi, vai gāzes un elektroenerģijas cenas nosaka patiesi konkurences procesi, nevis to uzņēmumu lēmumi, kam ir ietekme tirgū.

Augstāku cenu līmeni izraisa dažādi iemesli, tostarp augstākas primārā kurināmā cenas, pastāvīgā vajadzība pēc investīcijām un vides saistību paplašināšana, tostarp EK emisiju kvotu tirdzniecības sistēma (ETS)³, kā arī atjaunojamo enerģijas avotu attīstība⁴. Tomēr uzmanība pievērsta arī tādām problēmām kā pastāvīgs konkurences spiediena trūkums, augsts koncentrēšanās līmenis vairumtirgos un nepietiekama tirgus caurskatāmība.

ES-15 elektroenerģijas un gāzes vidējās⁵ cenas galapatērētājiem kopš 1997. gada (1997. gada cenās)

Kā redzams grafikā, fakts, ka minētajā laika posmā elektroenerģijas mazumtirdzniecības cenas visiem lietotājiem reālā izteiksmē saglabājušās samērā nemainīgas, neraugoties uz to, ka izmaksas acīmredzami augušas primārā kurināmā cenas palielināšanās dēļ, skaidri liecina, ka

³ Pastāvot neelastīgam pieprasījumam, enerģētikas nozare var alternatīvās izmaksas par kvotām, kas saņemtas bez maksas saskaņā ar emisiju kvotu tirdzniecības sistēmu, pārnest uz elektroenerģijas cenām. Patiešām, empīriskie un simulācijas modeļi attiecībā uz Vāciju un Nīderlandi liecina, ka CO₂ izmaksu īpatsvars, ko sedz patērētāji, ir 60–100 % atkarībā no faktoriem, kas saistīti ar tirgu un tehnoloģijām. Tādējādi energointensīvas nozares, uz ko attiecas ETS, saskaras ne tikai ar CO₂ izmaksām, bet arī ar lielākām ražošanas izmaksām augstāku elektroenerģijas cenu dēļ.

⁴ Sk. Komisijas 2005. gada 7. decembra paziņojumu par atbalstu elektrībai no neizsīkstošiem enerģijas avotiem (COM(2005) 627 galīgā redakcija). Aptuveni lēš, ka atjaunojamās enerģijas atbalsta sistēmu izmaksas, kas atspoguļojas elektroenerģijas cenās, Vācijā, Spānijā un Apvienotajā Karalistē ir no 4 % līdz 5 % (45. lpp).

⁵ Vidējā svērtā vērtība no lielo industriālo, industriālo, komerciālo un mājsaimniecību patērētāju cenām. Avots: Eurostat. Cenu dinamika attiecībā uz katru klientu kategoriju redzama 3.7. un 3.8. tabulā Komisijas dienestu darba dokumentā „Dati par ES enerģētikas politiku”, SEC(2007)12. Ļoti lieliem klientiem, salīdzinot ar bāzes vērtību 1997. gada jūlijā — 100 —, 2006. gada jūlijā elektroenerģijas cena pieaugusi līdz 121, bet gāzes — līdz 201.

uzlabojas elektroapgādes efektivitāte. Elektroenerģijas cena, jo īpaši māsaimniecībām, faktiski ir samazinājusies, ja neņem vērā nodokļus. Kas attiecas uz gāzi, cenas ietekmējošie faktori, piemēram, nepieciešamība izmantot dārgākas izejvielas, piemēram, sašķidrinātu dabasgāzi (SDG), un tas, ka dažkārt gāzes imports vēl aizvien ir saistīts ar naftas cenu, būtu radušies neatkarīgi no tā, vai tirgū ir ieviesta konkurence. Jāņem vērā, ka nevar gaidīt, ka enerģijas cenas allaž būs zemas neatkarīgi no ārējiem faktoriem. To Komisija atzīmēja arī paziņojumā, ar ko sākotnēji tiek ierosināta otrā direktīvu pakete⁶. Tomēr atvērti konkurences tirgi nodrošinās vislabākās cenas galapatērētājiem, tostarp energointensīvajām nozarēm.

Energoapgādes drošība

Iekšējais tirgus sekmē ne tikai efektivitātes uzlabošanu, bet arī energoapgādes drošības mērķu sasniegšanu. Izredzes, ka tiks izveidots liels ES mēroga elektroenerģijas un gāzes tirgus ar kopējiem noteikumiem, ir spēcīgs stimuls jaunām investīcijām. Šajā kontekstā zīmīgs ir sistēmas operatoru jaunākais ziņojums par saražotā daudzuma atbilstību pieprasījumam. Tajā apgalvots, ka pat tad, ja maksimālais pieprasījums aug par 1,5–2 % gadā (ar nosacījumu, ka esošās un plānotās investīcijas ir pieejamas savlaicīgi), visā Eiropā kopumā pastāvīgi būs vērojams ražošanas jaudas pārpalikums, salīdzinot ar maksimālo pieprasījumu. No šā viedokļa raugoties, ir skaidrs, ka jaunas investīcijas ir atbilde uz cenu signāliem vairumtirgos un līdzsvarujošos tirgos gadījumos, ja šie tirgi funkcionē pareizi. Tomēr problēmas rodas dalībvalstīs, kur cenas tiek stingri kontrolētas un ik gadu vērojams elektroenerģijas pieprasījuma krass pieaugums, piemēram, Spānijā un Portugālē.

Konkurences tirgi arī sekmē diversifikāciju, jo tie elastīgāk piemērojas tirgus apstākļiem. Tāpat integrēts tirgus nodrošina spēcīgāku sarunu pozīciju Eiropas energouzņēmumiem, iepērkot enerģiju pasaules tirgos, jo tiem ir pieejamas plašākas iespējas no piegādes maršrutu un patērētāju pieejamības viedokļa. Tiek veiktas vai plānotas ievērojamas investīcijas dažādos gāzes importa infrastruktūras objektos. Tas viss sasniegts, pateicoties liberalizācijai, un konkurences apstākļi ļautu vēl vairāk uzlabot energoapgādes drošību.

Energoapgādes drošību vairs nevar uzskatīt par problēmu tikai valstu līmenī. Tas nozīmē, ka šis jautājums risināms pārrobežu līmenī, jo viena pati to nevar izdarīt neviena valsts. Konkrēti Eiropas enerģētikas tīklu izveide un ekspluatācija nākotnē jāveic saskaņotāk vismaz reģionālā līmenī, lai izvairītos no traucējumiem. Pašlaik tā nenotiek, un koordinēts un drošs Eiropas tīkls ir mērķis, līdz kuram vēl tāls ceļš ejams.

Elektroapgādes traucējumi, ko daudzviet Eiropā piedzīvojam 2006. gada 4. novembrī, liecina, cik nedroša ir energoapgāde Eiropā. Pēc Komisijas lūguma, ko tā pauda 2006. gada 20. decembrī, ERGEG secināja, ka 2003. gadā piedzīvoto Itālijas energoapgādes traucējumu mērķība nav likta lietā un ka jāveic tālāk minētie pasākumi, ja vēlamies, lai arī turpmāk Eiropā neizdziest gaisma⁷:

- pēc Eiropas Komisijas priekšlikuma jāpieņem juridiski saistoši ekspluatācijas drošības noteikumi;

⁶ „Enerģijas iekšējā tirgus izveides pabeigšana”, Komisijas paziņojums Padomei un Eiropas Parlamentam, COM(2001) 125, 8. lpp.

⁷ ERGEG Pagaidu ziņojums par mācību, kas gūstama no Eiropas būtiskajiem energoapgādes traucējumiem 2006. gada 4. novembrī, atsauce: E06-BAG-01-05. Galīgo ziņojumu ERGEG sagatavos līdz 2007. gada februārim.

- Komisijai jāizstrādā noteikumi par elektrotīkliem, kas jāiekļauj enerģētikas stratēģijā ;
- jāuzlabo sadarbība starp ES elektrotīklu operatoriem, kam publiski jāatskaitās par savu darbību.

Ilgtspējība

Konkurences tirgi ievērojami uzlabo energoapgādes efektivitāti un likvidē nepamatotu monopolu peļņu. Konkurences tirgus arīdzan nodrošina atjaunojamo enerģijas avotu ražotājiem taisnīgu piekļuvi patērētājiem un ļauj efektīvi izmantot politikas instrumentus, piemēram, emisiju kvotu tirdzniecības sistēmu un enerģijas nodokļus, lai pilnveidotu cenu noteikšanu fosilajai enerģijai⁸. Pārredzams un likvids enerģijas vairumtirgus arī dod skaidrākus signālus par labu energoefektivitātei.

Turklāt skaidri un pārredzami noteikumi par elektroenerģijas marķēšanu rosina pieprasījumu pēc elektroenerģijas ar izciliem ilgtspējības parametriem.

1.3 Esošā tiesiskā regulējuma neatbilstīga īstenošana

Tirgu funkcionēšanas labad un lai nodrošinātu to efektīvu atvēršanu visiem patērētājiem 2007. gada 1. jūlijā, ļoti svarīgi pašlaik spēkā esošos Eiropas tiesību aktus pareizi transponēt valstu tiesību aktos. Tāpēc Komisija ir uzsākusi 34 pārkāpuma izmeklēšanas procedūras pret 20 dalībvalstīm par spēkā esošo direktīvu neievērošanu un netransponēšanu. Pēc oficiālu brīdinājuma vēstuļu nosūtīšanas 2006. gada aprīlī un pirms tiesvedības uzsākšanas Eiropas Kopienas Tiesā (ja tāda vajadzība radīsies), Komisija pieņēma lēmumu 16 dalībvalstīm (tostarp lielākajām) nosūtīt pamatotus atzinumus⁹.

Galvenie trūkumi, kas saistīti ar jauno iekšējā tirgus direktīvu transponēšanu, ir šādi:

- regulētas cenas, kas liedz tirgū ienākt jauniem dalībniekiem;
- nepietiekama pārvades un sadales sistēmu operatoru nošķiršana, kas nevar nodrošināt to neatkarību;
- diskriminācija attiecībā uz trešo pušu piekļuvi tīklam, jo īpaši saistībā ar preferenciālu piekļuvi, ko piešķir vēsturiskajiem operatoriem par ilgtermiņa vēsturiskajiem līgumiem;
- nepietiekamas regulatoru pilnvaras;
- Komisijai netiek sniegta informācija par sabiedrisko pakalpojumu saistībām, jo īpaši attiecībā uz regulētiem piegādes tarifiem;
- netiek pienācīgi norādīta elektroenerģijas izcelsme, kas ir sevišķi nozīmīgi, lai popularizētu atjaunojamo enerģiju.

⁸ Lai nodokļu politika atspoguļotu elektroenerģijas ražošanas vides aspektus atbilstīgi Enerģētikas nodokļu direktīvai (Padomes 2003. gada 27. oktobra Direktīva 2003/96/EK, kas pārkārto Kopienas noteikumus par nodokļu uzlikšanu energoproduktiem un elektroenerģijai, OV L 283, 31.10.2003., 51. lpp.), dalībvalstis var no nodokļiem atbrīvot elektroenerģiju, kas iegūta no atjaunojamiem avotiem.

⁹ Sk.
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/481&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

Tas, ka šie pārkāpumi notiek pastāvīgi, gandrīz divarpus gadu pēc tam, kad bija jātransponē minētās direktīvas (2004. gada 1. jūlijā), skaidri liecina par trūkumiem un nepilnībām EK pa šreizējā tiesiskajā regulējumā, kas izriet no šīm direktīvām. Enerģētikas regulatoriem nav piešķirtas vajadzīgās pilnvaras un neatkarība, lai tie varētu nodrošināt efektīvi un nediskriminējoši funkcionējošu, atvērtu tirgu izveidi. Turklāt pašreizējais tiesiskais regulējums neparedz pienācīgu un efektīvu to pārrobežu jautājumu regulēšanu, kas saistīti ar piekļuvi gāzes tīkliem un elektrotīkliem. Par esošo noteikumu nepilnībām skaidri liecina tas, ka pārrobežu starpsavienojumu nodrošinātājiem pastāvīgi tiek piešķirta preferenciāla pieeja. Visbeidzot, spēkā esošajās direktīvās paredzētā juridiskā un funkcionālā to tīkla operatoru nošķiršana, kas ir vertikāli integrēti no ražošanas un piegādes viedokļa, nav sekmīga tādā ziņā, ka nevar nodrošināt vienlīdzīgu piekļuvi tīkliem visiem piegādātājiem.

1.4 Šķēršļi konkurencei

Kaut arī iepriekš izklāstītie rezultāti vērtējami atzinīgi, jāatzīst, ka Eiropas Savienībai vēl tāls ceļš ejams, lai sasniegtu mērķi — īstu enerģijas iekšējo tirgu, kurā ikvienam ES patērētājam ir ne tikai teorētiskas, bet arī reālas, faktiskas un viegli īstenojamas tiesības brīvi izvēlēties jebkuru ES uzņēmumu par savu elektroenerģijas un gāzes piegādātāju. Tikpat svarīgi ir nodrošināt, ka jaunie tirgus dalībnieki spēj investēt jaunās ražošanas un gāzes importa jaudās, jo domājams, ka vēsturiskie operatori gūs labumu no mākslīga deficīta, ja tie netiks pienācīgi nošķirti.

Pašlaik Eiropas Savienība ir tālu no tā, lai spētu jebkuram ES uzņēmumam garantēt tiesības pārņemt elektroenerģiju un gāzi jebkurā dalībvalstī ar tādiem pašiem nosacījumiem kā pastāvošajiem valsts uzņēmumiem, bez diskriminācijas un neizdevīgiem noteikumiem. Konkrētāk, visās dalībvalstīs vēl nepastāv nediskriminējoša piekļuve tīkliem un vienlīdz efektīva regulatīvā uzraudzība.

Turklāt Eiropas Savienība vēl nav pienācīgi atrisinājusi problēmu, kas saistīta ar investīcijām jaunā infrastruktūrā atbilstīgā līmenī, pamatojoties uz kopīgu un stabilu Eiropas tiesisko regulējumu, lai sekmētu iekšējā tirgus izveidi. Pašlaik lielā mērā vērojams vajadzīgās koordinācijas trūkums starp valstu energotīkliem no tehnisko standartu, līdzsvarošanas noteikumu, gāzes kvalitātes, līgumu slēgšanas kārtību un efektīvai pārrobežu tirdzniecībai vajadzīgo sastrēgumu pārvaldības mehānismu viedokļa.

Komisijas 2006. gadā veiktais nozares apsekojums un pārskati par valstīm sniedz vairākus konkrētus piemērus, kas liecina par pašreizējā tiesiskā regulējuma trūkumiem.

- Lieliem un/vai vertikāli integrētiem uzņēmumiem ir ievērojamas priekšrocības saistībā ar informāciju, ko tie var izmantot, formulējot savu tirdzniecības stratēģiju. Turpretī mazāki uzņēmumi pārāk vēlu uzzina par, piemēram, enerģijas ražošanas traucējumiem, lai varētu pielāgot savas pozīcijas.
- Dažos gadījumos vertikāli integrētos uzņēmumos valda neizpratne par to, kas atbildīgs par pārvaldes sistēmu operatora (PSO) pamatfunkcijām, piemēram, piegādes un līdzsvarošanas pakalpojumiem.
- PSO bieži vien, it sevišķi, ja tie ir vertikāli integrēti, nespēj izveidot nosacījumus, kas veicina likvīdus, konkurētspējīgus tirgus, piemēram, uzturot lokalizētas, nošķirtas līdzsvarošanas zonas, nevis sekmējot integrāciju valsts un starpvalstu līmenī. Iespējams, tas tādēļ, ka trūkst uzticības starp tiem PSO, kas ir pilnībā iesaistīti, un tiem, kas tādi nav.

- Šķiet, ka PSO rīkojušies gausi, lai palielinātu pārrobežu jaudu, izmantojot investīcijas vai citus līdzekļus. Tas bieži vien ir tāpēc, ka tiesiskais regulējums neparedz atbilstīgus stimulus.
- Ir pierādījumi tam, ka gan PSO, gan regulatoriem ir tendence pievērsties īstermiņa problēmām valsts līmenī, nevis aktīvi censties izveidot integrētus tirgus. Piemēram, sastrēgumi dažās valstīs ir pārvietoti uz valsts robežām, un pārrobežu jauda ir pirmā, ko ierobežo. Daži regulatori diezgan gausi vienojas par to, kā īstenot tiesību aktos ietvertos pamatnoteikumus, piemēram, par uz tirgu balstītu jaudas iedalīšanu.
- Daudzos gadījumos regulatoru attiecības ar nozari ir visai ierobežotas, un tiem trūkst atbilstīgu pilnvaru un rīcības brīvības. Tas jo īpaši attiecas uz tiem jautājumiem, par kuriem saskaņā ar direktīvām regulators nav atbildīgs ex-ante, piemēram, noteikumiem par funkcionālu nošķiršanu, ārpustarifu piekļuves nosacījumiem, informācijas sniegšanu tīklu lietotājiem un gāzes uzglabāšanu.
- Reizēm regulatori nonāk situācijā, kad to lēmumi ir klajā pretrunā ar elektroenerģijas un gāzes vienotā iekšējā tirgus izveides mērķi, parasti valdību tiešas vai netiešas ietekmes dēļ. Neatbilstīgi regulēti piegādes tarifi ir uzskatāmāks, kaut arī ne vienīgais piemērs.
- Koncentrēti valstu tirgi bieži vien rosinājuši regulatorus ieviest pārmērīgu regulējumu vairumtirgos un līdzsvarojošos tirgos, kas ievērojami kavē investīcijas. Tajā pašā laikā jaudas mehānismi ir pilnīgi nekoordinēti, kas var izraisīt traucējumus.
- Mazākas dalībvalstis bieži vien centušās ieviest saprātīgu konkurenci atsevišķi no kaimiņvalstīm un nav spējušas izveidot likvīdus elektroenerģijas un gāzes vairumtirgus. Šādos gadījumos konkurence nebūs iespējama, ja netiks izveidota koordinēta regulatīvā pieeja starp kaimiņvalstu jurisdikcijām.
- Visbeidzot, šķiet, ka daudzos gadījumos sadales sistēmu operatori (SSO) nav pietiekami gatavi konkurences atvēršanai mājāsaimniecībām no 2007. gada jūlija.

Turklāt pašreizējā tiesiskā regulējuma dēļ radušās problēmas kapitāla kustības jomā¹⁰. Pirmkārt, tā kā dažādās dalībvalstīs ir atšķirīgs nošķiršanas līmenis, veidojas asimetriskas situācijas, kas izkropļo tirgus dalībnieku konkurenci ES mērogā un ir grūti samērojamas ar EK brīvas kapitāla kustības principu. Turklāt tas dalībvalstīs ar augstāku nošķiršanas līmeni nostāda neizdevīgā situācijā. Otrkārt, dažos gadījumos, kad pārrobežu uzņēmumi ienāk tirgū, dalībvalsts ražotājam pārņemot vai apvienojoties ar uzņēmumu citā dalībvalstī, valsts regulatori ir iejaukušies, apgalvojot, ka ir vajadzīga atļaujas procedūra, lai garantētu sabiedrisko drošību un aizsargātu sabiedrības intereses, kas ir nepamatoti saskaņā ar brīvas kapitāla kustības principu¹¹.

Šo plaši sastopamo nepilnību dēļ vēsturiskie elektroenerģijas un gāzes uzņēmumi lielākoties saglabā dominējošu stāvokli „savas” valsts tirgos. Tādējādi daudzas dalībvalstis saglabājušas stingru kontroli pār elektroenerģijas un gāzes cenām galapatērētājiem. Diemžēl tas bieži vien ir būtisks konkurences ierobežojums. Lai gan Komisija atzīst, ka dominējošs stāvoklis pārsniedz regulatīvu darbību un ka patērētājiem var būt vajadzīga aizsardzība pret manipulācijām ar cenām, šie vispārinātie cenu griesti liedz iekšējam enerģijas tirgum funkcionēt. Turklāt šādi cenu

¹⁰ Saskaņā ar EK Līguma 56. pantu.

¹¹ Enerģētikas nozarēs nav „ES pases” kā finanšu pakalpojumu jomā. Katras dalībvalsts regulators piešķir atļaujas (piemēram, atļauju piešķiršanas procedūras jaunām spēkstacijām, kas paredzēta 6. pantā Elektroenerģijas direktīvā 2003/54/EK).

griesti arī neļauj tirgū parādīties cenu signāliem, kas liecina par nepieciešamību pēc jaunām jaudām, kavē investīcijas un tādējādi kaitē energoapgādes drošībai, radot apgādes traucējumu draudus nākotnē. ES nevar pieļaut šādas situācijas izveidošanos. Mēģinājumi netieši risināt problēmas *vairumtirgū*, izmantojot kontroles mehānismus *mazumtirgū*, parasti ierobežo pieeju abiem. Tas nav klientu ilgtermiņa interesēs.

Gala patērētājiem noteikto cenu kontrole ir sabiedrisko pakalpojumu saistības; ja tās ir diskriminējošas, tās neatbilst direktīvu 3. pantam, kas paredz sabiedrisko pakalpojumu saistības, lai visiem uzņēmumiem nodrošinātu vienlīdzīgu piekļuvi klientiem. Otrkārt, ja tiek izmaksāti kompensācijas maksājumi, tiem jāatbilst noteikumiem par valsts atbalstu. Treškārt, saistībā ar cenu diskrimināciju un tālākpārdošanas ierobežojumiem var būt jāņem vērā konkurences tiesības. Kā minēts iepriekš, **Komisija jau ir uzsākusi vairākas pārkāpumu izmeklēšanas procedūras saistībā ar regulētiem tarifiem. Tā arī turpmāk nodrošinās visu šādu saistību atbilstību Kopienas tiesību aktiem.**

Jau 2005. gada beigās sagatavotajā ziņojumā¹² Komisija norādīja uz šīm pastāvīgajām problēmām ar elektroenerģijas un gāzes tirgu. Tajā laikā tika uzskatīts, ka būti pārāgri izdarīt noteiktus secinājumus no likumdošanas viedokļa. Tomēr Komisija apņēmas veikt vairākus pasākumus. Tie ir īstenoti šādi.

- (1) Komisija ir sagatavojusi sīkus pārskatus par valstīm, aptaujājot tirgus dalībniekus katrā dalībvalstī, tostarp mazākus uzņēmumus un jaunus tirgus dalībniekus¹³.
- (2) Pamatojoties uz Eiropas Elektroenerģijas un gāzes regulatoru grupas (*ERGEG*) ieteikumu, 2006. gada 9. novembrī tika pieņemtas pamatnostādnes par sastrēgumu pārvaldību elektroenerģijas pārrobežu tirdzniecībā, kas stājās spēkā 2006. gada 1. decembrī¹⁴.
- (3) *ERGEG* ir uzsākusi īstenot reģionālas iniciatīvas un darbojas, lai likvidētu šķēršļus tirgus integrācijai šādās jomās: pārredzamība, piekļuve jaudai un galveno gāzes tirgu izveide.
- (4) Komisija ir veikusi nozares apsekojumu¹⁵. Pret vairākiem uzņēmumiem elektroenerģijas un gāzes nozarē ir uzsākta izmeklēšana.

Komisija arī seko līdzi pārkāpumiem, lai risinātu kapitāla kustības jomā apzinātās problēmas.

Patlaban Komisija nodomājusi rīkoties, lai atrisinātu pārējās problēmas šādās jomās:

- nediskriminējošas pieejas nodrošināšana labi attīstītiem tīkliem;
- regulējuma pilnveidošana attiecībā uz piekļuvi tīkliem valstu un ES līmenī;
- negodīgas konkurences mazināšana;

¹² COM(2005) 568.

¹³ Sk. pavaddokumentu: Komisijas dienestu darba dokuments, Izpildes ziņojums par ES elektroenerģijas uz gāzes nozares tiesisko regulējumu: pārskati par valstīm, SEC(2006)1709.

¹⁴ Lēmums 2006/770/EK.

¹⁵ Sk. Komisijas paziņojumu „Nozares apsekojums par gāzes un elektroenerģijas tirgiem saskaņā ar Regulas (EK) Nr. 1/2003 17. pantu (galīgais ziņojums)”, COM (2006)851.

- skaidra investīciju regulējuma izveide;
- ar mājsaimniecībām un mazajiem komerc klientiem saistīto jautājumu atrisināšana.

Šā dokumenta 2. sadaļā iekļauts kopsavilkums par Komisijas iecerēm. 2003. gadā ieviestie tiesību akti, ja tos piemēro pareizi, ietver daudzas no galvenajām prasībām konkurētspējīga Eiropas tirgus izveidei, piemēram, prasības par tirgus pilnīgu atvēršanu, regulētu trešo pušu piekļuvi un pienākumu izveidot regulatīvu iestādi. Tomēr vajadzīgs nostiprināt spēkā esošos noteikumus. Kad būs veikts visaptverošs ietekmes novērtējums, tostarp apkopotī nozares apsekojuma rezultāti, Komisija 2007. gadā ierosinās spēkā esošo noteikumu uzlabojumus.

2 GALVENĀS NEATRISINĀTĀS PROBLĒMAS

2.1 Nediskriminējošas piekļuves nodrošināšana tīkliem, īstenojot nošķiršanu

PSO juridiskā nošķiršana jau uzlabojusi trešo pušu piekļuvi (TPP) tīkliem. Ir izveidoti nediskriminācijas pamatprincipi un vairumā gadījumu izstrādātas tarifu struktūras, kas sekmē konkurences attīstību. Pakāpeniski likvidētas šķērssubsīdijas. Attiecībā uz sadales sistēmu operatoriem šis process vēl aizvien turpinās, jo tiem līdz 2007. gada jūlijam nav jāizpilda prasība par juridisku nošķiršanu.

Kaut arī kopš 2004. gada gūtas zināmas sekmes, pierādījumi, par ko ziņots 1. sadaļā un kas rodami gan pārskatos par valstīm, gan nozares apsekojumā, liecina, ka juridiska un funkcionāla nošķiršana, kuru pašlaik paredz tiesību akti, nav pietiekama, lai nodrošinātu īsta un konkurētspējīga elektroenerģijas un gāzes tirgus izveidi Eiropā.

Problēmas, par kurām ziņots, nav universālas, un būtu netaisni nenovērtēt līdzšinējos nozīmīgos pūliņus. Tomēr problēmas, kas regulāri nonākušas Komisijas uzmanības lokā, ir galvenais faktisko un iespējamo traucējumu avots.

Būtībā juridiska nošķiršana nenovērš interešu konfliktu, kas izriet no vertikālās integrācijas, un tas savukārt rada risku, ka tīkli tiks uzskatīti par stratēģiskiem aktīviem, kas kalpo integrētā uzņēmuma komerciālajām interesēm, nevis tīkla klientu vispārīgajām interesēm. Pierādījumi, kas apkopoti gan nozares apsekojumā¹⁶, gan pārskatos par valstīm, liecina, ka dažos gadījumos tas rada šādas problēmas.

Pirmkārt, nav iespējams garantēt nediskriminējošu piekļuvi informācijai. Šķēršļi, kas kavē piekļuvi informācijai, izveidoti saskaņā ar pašlaik spēkā esošajiem nošķiršanas noteikumiem, taču tie nevar garantēt, ka PSO integrēta uzņēmuma enerģijas ražošanas vai apgādes nodaļām neizpauzīs tādu informāciju, kas var ietekmēt situāciju tirgū.

Otrkārt, pašlaik spēkā esošie nošķiršanas noteikumi nerosina likvidēt diskrimināciju attiecībā uz trešo pušu piekļuvi. Vēsturiskie operatori, kam pieder tīkli, tādējādi var izmantot tīkla aktīvus, lai apgrūtinātu konkurentu ienākšanu tirgū. Diskriminējoši piekļuves nosacījumi attiecas uz jaunu tirgus dalībnieku iespējām pievienoties jaunām spēkstacijām, nevienlīdzīgu pieeju tīkla jaudai (ierobežošana), maksliģi nelielu līdzsvarošanas zonu saglabāšanu vai neizmantoto jaudu

¹⁶ Tehniskais pielikums Komisijas paziņojumam „Nozares apsekojums par gāzes un elektroenerģijas tirgiem saskaņā ar Regulas (EK) Nr. 1/2003 17. pantu (galīgais ziņojums)”, SEC(2006) 1724, 144. punkts (gāze) un 474. punkts (elektroenerģija).

nepieejamību.

Treškārt, investīciju veicināšanas pasākumi ir izkropļoti. Vertikāli integrētiem tīkla operatoriem nav stimula izveidot tīklu kopējās tirgus interesēs, kas sekmētu jaunu dalībnieku ienākšanu tirgū ražošanas vai apgādes līmenī. Ir ievērojami pierādījumi tam, ka vertikāli integrētu uzņēmumu lēmumi par investīcijām ir neobjektīvi un vērsti uz to piegādes filiāļu vajadzībām¹⁷. Šķiet, ka šādi uzņēmumi īpaši negribīgi palielina, piemēram, gāzes importa jaudu atvērtā procesā, kas savukārt dažos gadījumos radījis energoapgādes drošības problēmas. Tas pats dažos gadījumos attiecas arī uz pieslēguma jaudas pieejamību jaunai ražošanai.

Komisija ir rūpīgi izpētījusi jautājumu par nošķiršanu un secinājusi, ka tikai stingri nošķiršanas noteikumi rosinās sistēmu operatorus ekspluatēt un izveidot tīklu visu lietotāju interesēs.

Tāpēc Komisija apsver divus galvenos virzienus PSO tālākas nošķiršanas pasākumiem nolūkā vēlāk iesniegt oficiālus priekšlikumus.

- **Pilnīgi nošķirti PSO (īpašumtiesību ziņā).** PSO vienlaikus piederētu pārvades aktīvi un tas ekspluatētu tīklu. PSO piederētu neatkarīgam īpašniekam, t.i., piegādes/ražošanas uzņēmumiem vairs nepiederētu ievērojama PSO daļa. Daudzi apgalvo, ka iepriekš raksturotās sarežģītās problēmas iespējams atrisināt tikai tad, kad uz PSO tiks attiecināta šāda pilnīga īpašumtiesību nošķiršana. Tam patiesi būtu vairākas priekšrocības. Tiktu garantēta (un uzskatīta par pašsaprotamu) nediskriminējoša trešo pušu piekļuve tīkliem, kas sekmētu investīcijas enerģijas ražošanas un gāzes importa infrastruktūrā. PSO arīdzan varētu vieglāk apmainīties ar to informāciju, kas var ietekmēt situāciju tirgū, tādējādi uzlabojot efektivitāti. Turklāt tas ļautu izveidot skaidrus stimulus ES infrastruktūras iekšējās jaudas palielināšanai, jo lēmumus par investīcijām vairs neietekmētu ar apgādi saistītas intereses. Tāpat tas sekmētu pārvades uzņēmumu pārrobežu apvienošanu, kas ļautu sekmīgāk pārvaldīt pārrobežu jautājumus. Visbeidzot, ir skaidrs, ka pastāv korelācija starp nošķiršanas līmeni un regulatīvās uzraudzības līmeni. Pilnīga īpašumtiesību nošķiršana mazinātu vajadzību pēc aizvien apgrūtinošāka regulējuma, jo pietiktu ar mazāk skrupulozu regulatīvo uzraudzību, lai novērstu jebkādas diskriminācijas rašanos. Varētu būtiski atvieglot salīdzinoši stingro uzraudzību, kuras mērķis ir nodrošināt vertikāli integrētu PSO neatkarību. Turklāt, ņemot vērā paredzamo regulatīvā sloga samazināšanos, to noteikti varētu īstenot vieglāk un ātrāk.
- **Atsevišķi sistēmu operatori, nenošķirot īpašumtiesības.** Lai īstenotu šo risinājumu, nāksies nošķirt sistēmas ekspluatāciju no īpašumtiesībām uz aktīviem. Piegādes/ražošanas uzņēmumiem vairs nepieder nozīmīga daļa no *neatkarīga sistēmas operatora (NSO)*. Tomēr pašī pārvades aktīvi varētu palikt vertikāli integrētajā grupā. Tikai sistēmas operators būtu atbildīgs par ekspluatāciju un piegādi, jo tieši ar to pirmām kārtām saskaras tīkla lietotāji, un tā ziņā būtu lēmumi, kas skar tīkla uzturēšanu un attīstību. Sistēmas operatoriem būs vajadzīgi pietiekami līdzekļi un darbinieki, kas tajā pašā laikā nav nodarbināti vertikāli integrētā grupā. Lai varētu īstenot NSO modeli, būs vajadzīgs detalizēts regulējums un pastāvīga regulatīvā uzraudzība.

Ekonomiskie pierādījumi liecina, ka īpašumtiesību nošķiršana ir visefektīvākais veids, lai nodro

¹⁷ Sk. valstu sadaļas par tīkla operatoriem un nošķiršanu Komisijas dienestu darba dokumentā „Izpildes ziņojums par ES elektroenerģijas un gāzes nozares tiesisko regulējumu: pārskatus par valstīm, SEC(2006)1709, un Tehnisko pielikumu Komisijas paziņojumam „Nozares apsekojums gāzes un elektroenerģijas tirgiem saskaņā ar Regulas (EK) Nr. 1/2003 17.pantu par (galīgais ziņojums)”, SEC (2006)1724, īpaši 157. punkts (gāze) un 487. punkts (elektroenerģija).

šinātu izvēles brīvību enerģijas lietotājiem un sekmētu investīcijas, jo atsevišķu tīklu uzņēmumu lēmumus par investīcijām neietekmē piegādes/ražošanas intereses, kas savstarpēji pārklājas. Tas arī ļauj izvairīties no pārmērīgi detalizēta un sarežģīta regulējuma un nesamērīga administratīvā sloga.

Pieeja, kas paredz neatkarīgus sistēmas operatorus, uzlabotu pašreizējo situāciju, taču tās īstenošanai būtu vajadzīgs sīkāks, sarežģītāks un preskriptīvāks regulējums, turklāt tā būtu mazāk efektīva, lai novērstu šķēršļus investīcijām tīklos. Savā atbildē uz Komisijas Zaļo grāmatu¹⁸ arī ERGEG norādīja, ka tā dod priekšroku īpašumtiesību nošķiršanai.

Komisija rūpīgi izpētīs abus variantus saistībā ar elektroenerģijas un gāzes tīkliem, ņemot vērā katrai nozarei raksturīgās īpatnības. Abos gadījumos mērķis būs visiem uzņēmumiem nodrošināt vienlīdzīgu piekļuvi tīkliem un gādāt, lai PSO ir pietiekami ieinteresēti nodrošināt atbilstīgu jaudu, jo īpaši, izmantojot jaunu infrastruktūru.

Izvēlētais nošķiršanas risinājums jāattiecinā uz visiem operatoriem un visiem valstu tirgiem, lai nerastos neatbilstības starp regulatoru pilnvaru nacionālo dimensiju un vienotā enerģijas tirgus Eiropas dimensiju¹⁹. Jāņem vērā, ka argumenti, ar ko pamato ieteikto risinājumu ierobežojošo ietekmi uz tiesībām veikt uzņēmējdarbību un kapitāla kustības brīvību, dibināti uz svarīgām sabiedrības interesēm (piemēram, energoapgādes drošība). Tā kā īpašumtiesību nošķiršana jau uzsākta 11 dalībvalstīs, Komisija turpinās izvērtēt šo valstu pieredzi salīdzinājumā ar to dalībvalstu pieredzi, kas ieviesušas juridisko nošķiršanu. Pastāv sakarības starp nošķiršanu un regulējumu. Tirgos, kuros nenotiek īpašumtiesību nošķiršana, vajadzīgs sīkāks, sarežģītāks un preskriptīvāks regulējums. Šādos apstākļos valstu regulatoriem diskriminācijas novēršanas labad jāpiešķir pilnvaras vairāk iejaukties uzņēmumu darbā, tādējādi apgrūtinot to. Tomēr regulatori nekādā gadījumā nevar pilnībā atrisināt jautājumus, kas saistīti ar šķēršļiem investīcijām bez īpašumtiesību nošķiršanas.

2.2 Regulējuma pilnveidošana attiecībā uz piekļuvi tīkliem valstu un ES līmenī

2.2.1 Valstu regulatoru lomas stiprināšana

Ar 2003. gada elektroenerģijas un gāzes direktīvām tika ieviesta prasība dalībvalstīm izveidot regulatorus ar īpašām pilnvarām. Tomēr daudzos gadījumos pieredze liecina, ka regulatoru efektivitāte bieži vien ir ierobežota, jo tie nav neatkarīgi no valdības, tiem trūkst pietiekamu pilnvaru un rīcības brīvības. Piemēram, pārskati par valstīm atklāj, ka ir daudzi jautājumi, kuros tiem nav rīcības brīvības un efektīvas, ex-ante pilnvaras, piemēram, noteikumu izveidei par funkcionālu nošķiršanu vai ārpuslīniju piekļuves nosacījumiem. Citos gadījumos regulatīvie pienākumi ir sadalīti starp īpašu regulatīvu iestādi un ministriju vai konkurences iestādi. Pārskati par valstīm apliecina, ka tad, ja valstu regulatoriem piešķirtas nepietiekamas pilnvaras, tiek pieņemti nekonsekventi lēmumi un netiek pilnībā ievēroti attiecīgie tiesību akti. To apstiprina arī atsevišķs konsultanta ziņojums par regulatoru pilnvarām, kurā secināts, ka „vēl aizvien vērojami trūkumi attiecībā uz darbībām, pieejamām pilnvarām un regulatora spēju īstenot neatkarīgu regulējumu” un ka tas „rada paliekošas regulatīvās asimetrijas problēmas un dažos gadījumos kavē pienācīgu konkurences attīstību”²⁰.

¹⁸ Eiropas Enerģijas regulatoru padomes (CEER) 2006. gada 11. jūlija atbilde uz Enerģētikas Zaļo grāmatu (C06-SEM-18-03).

¹⁹ Saskaņā ar 26. panta 1. punktu Elektroenerģijas direktīvā 2003/54/EK, mazām, izolētām sistēmām var piešķirt atkāpi no nošķiršanas noteikumiem.

²⁰ „Pētījums par enerģijas un transporta regulatoru pilnvarām un kompetencēm”, Europe Economics and

Tāpēc Komisija ir secinājusi, ka enerģētikas regulatori jāstiprina valstu līmenī un tiek jāiegūst vajadzīgā rīcības brīvība, lai pieņemtu lēmumus visos būtiskajos jautājumos. Komisija uzskata, ka regulatoriem ir vajadzīgas stingras ex-ante pilnvaras šādās jomās: i) visi aspekti, kas saistīti ar trešo pušu piekļuvi tīkliem; ii) piekļuve gāzes glabāšanai; iii) līdzsvarošanas mehānismi; iv) tirgus uzraudzība, piemēram, attiecībā uz enerģijas biržām; v) sadales sistēmas operatoru funkcionālā nošķiršanas un grāmatvedības nošķiršanas īstenošana; vi) visi pārrobežu jautājumi; vii) patērētāju aizsardzība, tostarp jebkāda kontrole pār galalietotājiem noteiktajām cenām; viii) informācijas apkopošana; ix) sankcijas par noteikumu neievērošanu. **Tāpēc tā ir nodomājusi ierosināt direktīvu nostiprināšanu no šā viedokļa.**

Tāpat ir ļoti būtiski nodrošināt, ka valstu līmenī pieņemtie lēmumi negatīvi neietekmē tos aspektus, kas ir visnozīmīgākie ieiešanai tirgū un virzībai uz EK iekšējo tirgu gan gāzes, gan elektroenerģijas nozarē. Šajā nolūkā par noteiktiem atsevišķiem valstu regulējuma noteikumiem (jo īpaši saistībā ar pārrobežu jautājumiem un efektīvu konkurences attīstību) jāpaziņo Komisijai. Šāda sistēma jau kopš 2003. gada tiek izmantota saistībā ar izņēmumiem attiecībā uz trešo pušu piekļuvi jaunai infrastruktūrai (saskaņā ar 22. pantu Gāzes direktīvā 2003/55/EK un 7. pantu Elektroenerģijas regulā (EK) Nr. 1228/2003), kā arī elektronisko komunikāciju nozarē²¹. **Komisija izvērtēs attiecīgos kritērijus, saskaņā ar kuriem par citiem šādiem lēmumiem jāpaziņo Komisijai un ir vajadzīga Komisijas pārraudzība²².**

2.2.2 Regulatoru koordinēšana ES līmenī

Integrēta ES pārvades tīkla izveide²³ nozīmē, ka būs jāgroza tiesiskais regulējums. Investīciju lēmumu un tīklu ekspluatācijas nekonsekvences mazināšanai ir finansiālas sekas, tostarp attiecībā uz izmaksu un riska sadali, kas saistīts ar augošo jaudu. Turklāt vēl aizvien pastāv problēmas, kas saistītas ar neatbilstībām valsts līmenī, piemēram, starp tarifu struktūrām, jaudas iedalīšanas noteikumiem, līdzsvarošanas režīmu un tirdzniecības grafikiem, un piegādes drošības pasākumiem. Šo atšķirību dēļ veidojas tirgus sadrumstalošanās, un pat daži valstu tirgi ir sadalīti atšķirīgos, lokālos "tarifu" vai „līdzsvarošanas” apgabalos, kas kavē iekšējā tirgus attīstību. Šāda Eiropas tirgus sadrumstalošanās tikai pastiprina sekas, ko rada neliela piegādātāju skaita dominēšana tirgū, un kaitē piegādes drošībai.

Regulatori jau cenšas rast risinājumus šādām problēmām, sadarbojoties ERGEG, konkrētāk — īstenojot reģionālas iniciatīvas elektroenerģijas un gāzes jomā²⁴. Ir pozitīvi signāli, kas liecina, ka šādi iespējams panākt ievērojamus uzlabojumus. Tomēr sekmes ir atkarīgas no tā, vai visi iesaistītie regulatori spēs vienoties par uzlabojumiem un vai tiem būs uzticētas attiecīgās pilnvaras un uzdevumi. Tāpēc ir vajadzīgs spēcīgāks impulss, tostarp detalizētāka koordinācija ES līmenī, kam savukārt būs vajadzīgi lielāki resursi. Tas tiks uzsvērts Komisijas ziņojumā par pieredzi, kas gūta saistībā ar Regulu (EK) Nr. 1228/03, kurā būs ietverts konkrēts pasākumu

TIS, 2006. gada oktobris.

²¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2002. gada 7. marta Direktīva 2002/21/EK par kopējiem reglamentējošiem noteikumiem attiecībā uz elektronisko komunikāciju tīkliem un pakalpojumiem (pamatdirektīva), OV L 108, 24.4.2002., 33.–50. lpp, 7. pants.

²² Komisija uzskata, ka šādas uzraudzības pilnvaras būtu vajadzīgas šādās jomās: i) izņēmumi attiecībā uz trešo pušu piekļuvi jaunai infrastruktūrai; ii) galalietotājiem noteikto cenu regulēšana; iii) visi ar pārrobežu jautājumiem saistītie lēmumi, tostarp rūpīga pamatnostādņu īstenošana, un iv) jautājumi, kas saistīti ar dominējošu stāvokli tirgū, jo īpaši attiecībā uz pienācīgas likviditātes neesību, tostarp lēmumi, kas saistīti ar spēkā esošo pārvades līgumu statusu.

²³ Sk. 2.4. punktu.

²⁴ ERGEG 2006.gada 27.februārī uzsāka Elektroenerģijas reģionālo iniciatīvu (ERI), bet 2006.gada 25.aprīlī— Gāzes reģionālo iniciatīvu (GRI).

saraksts²⁵. Var apsvērt trīs galvenās konfigurācijas, kas ietver vajadzīgo pilnvaru deleģēšanu saskaņā ar EK Līgumu, tādēļ būs jāgroza tiesiskais regulējums, jo īpaši saistībā ar otro un trešo variantu.

- **Pašreizējās pieejas pakāpeniska pilnveidošana:** stiprinot sadarbību starp valstu regulatoriem, jo īpaši paredzot, ka dalībvalstīm jānosaka regulatoriem Kopienas mērķis, un ieviešot mehānismu, ar kura palīdzību Komisija varētu pārskatīt dažus tādus valstu regulatoru lēmumus, kas ietekmē iekšējo enerģijas tirgu²⁶.
- **Eiropas neatkarīgo regulatoru tīkls (“ERGEG+”):** izmantojot šo mehānismu, EGREG tīktu piešķirts oficiāls statuss un piešķirtas pilnvaras izstrādāt regulatoriem un attiecīgajiem tirgus dalībniekiem (piemēram, tīkla operatoriem, elektroenerģijas biržām vai ražotājiem) saistošus lēmumus par konkrētiem, precīzi noteiktiem tehniskiem jautājumiem un mehānismiem saistībā ar pārrobežu jautājumiem. Komisijai vajadzības gadījumā būtu jāiesaistās tā darbībā, lai nodrošinātu, ka tiek pienācīgi ņemtas vērā Kopienas intereses.
- **Jaunas, vienotas iestādes izveide Kopienas līmenī.** Šīs iestādes uzdevums būtu pieņemt atsevišķus lēmumus par ES elektroenerģijas un gāzes tirgu saistībā ar regulatīviem un tehniskiem jautājumiem, lai pārrobežu tirdzniecība varētu darboties praksē²⁷.

Komisija uzskata, ka pirmais no trim variantiem, kas nozīmē esošās pieejas pakāpenisku attīstīšanu, nebūtu pietiekams, jo īpaši tāpēc, ka tā sekmes būtu atkarīgas no brīvprātīgas vienošanās starp 27 regulatoriem, kam bieži vien ir atšķirīgas intereses. Tādējādi ERGEG+ pieeja atzīta par tādu, kas ar vismazākajiem resursiem nodrošinātu visstraujāko un reālāko progresu to tehnisko jautājumu saskaņošanā, kas padarītu pārrobežu tirdzniecību efektīvu.

Ņemot vērā, cik nozīmīgi ir investīciju projekti, lai nogādātu gāzi uz Eiropu, paredzams, ka arī ERGEG būs nozīmīga loma dialogā ar Eiropas starptautiskajiem partneriem enerģētikas jomā. Tas ļautu ievērojami sekmēt starptautisko sadarbību regulatīvā līmenī. Jāturpina sadarbība ar Dienvidaustrumeiropu, Vidusjūras valstīm un Starptautisko enerģētikas regulatoru tīklu, tāpat jāārod jaunas iespējas sadarbībai ar Krieviju un citām valstīm, piemēram, jāveido ES–ASV dialogs.

2.3 Negodīgas konkurences mazināšana

Kā atkārtoti konstatēts Komisijas uzraudzības ziņojumos un arī nozares aptaujā, daudzu valstu tirgos vērojama augsta līmeņa koncentrācija, kas savukārt rada bažas par vairumtirgus manipulācijām. Pateicoties pirmsliberalizācijas laika monopoliem un to raksturīgajām īpašībām, gan gāzes, gan elektroenerģijas tirgos vērojamas koncentrēšanās tendences.

²⁵ Tīkls publicēts 2007. gada sākumā; tajā apzinātas septiņas jomas, kur, iespējams, ir vajadzīga lielāka regulējuma koordinācija, taču tikai dažas no šīm jomām pilnībā aptver regula: a) drošības noteikumi, b) tīkla pieslēguma noteikumi, c) elektroenerģijas tirdzniecības noteikumi, d) pārredzamība, e) līdzsvarošana un kompensēšana, rezerves jauda, f) datu apmaiņa, g) novietojumsignāli un investīciju stimuli.

²⁶ Kā minēts iepriekš, šā variantā pamatā ir pieeja, ko jau izmanto elektronisko komunikāciju nozarē, kā arī saistībā ar izņēmumiem attiecībā uz trešo pušu piekļuvi jaunai gāzes un elektroenerģijas infrastruktūrai.

²⁷ Saskaņā ar Iestāžu nolīguma projektu par Eiropas regulatīvo aģentūru darbības pamatprincipiem (COM(2005)59 galīgā redakcija) šādai iestādei jo īpaši var uzticēt Kopienas standartu piemērošanu konkrētos gadījumos, tostarp tai var piešķirt pilnvaras pieņemt atsevišķus lēmumus, kas ir juridiski saistoši trešām pusēm (4. pants).

Jo īpaši elektroenerģija ir produkts, pēc kura ir neelastīgs pieprasījums, tāpēc pat tad, ja cenas ir salīdzinoši augstas, klienti savu patēriņu būtiski nesamazina. Tas, kā arī sastrēgumu ietekme un vajadzība pēc pastāvīgas pieprasījuma un piegāžu līdzsvarošanas palielina iespēju, ka izveidosies dominējošs stāvoklis tirgū. Kas attiecas uz gāzi, ar konkurenci saistītās grūtības sakņojas arī gāzes nozares struktūrā ārpus ES, kā arī ražošanā dalībvalstīs.

Šīs problēmas vēl vairāk sarežģīt tirgu nacionālā dimensija un integrācijas trūkums. 2.1. un 2.2. sadaļā aplūkoti uzlabojumi ievērojami stimulētu tirgus integrāciju un mazinātu šādas problēmas.

Turklāt laika gaitā, ar nosacījumu, ka ir nodrošināta vienlīdzīga pieeja tirgiem, koncentrācijas mazināšanos sekmēs arī jaunu tirgus dalībnieku investīcijas. To sevišķi veicinātu fakts, ja vēsturiskajiem operatoriem vai PSO būtu jāpublicē piemērotu elektroenerģijas ražošanas vai gāzes uzglabāšanas vietu saraksts un jāizveido mehānismi, lai šādas vietas būtu pieejamas jauniem investoriem. Īstermiņā tirgus dalībnieki ir apzinājuši virkni citu iespējamo pasākumu, kas būtu lietderīgi virzībā uz tādu elektroenerģijas un gāzes tirgu, kurā valda lielāka konkurence un sāncensība, un kas saistīti ar a) pārredzamību, b) līgumstruktūrām un c) gāzes glabāšanu.

2.3.1 Pārredzamība

Koncentrācijas problēma saasinās situācijā, kad dominējošiem uzņēmumiem nav jāatklāj informācija citiem tirgus dalībniekiem. Piemēram, vairumtirdzniecības cenu dinamikas iemesls bieži vien ir izmaiņas lielāko elektroenerģijas un gāzes uzņēmumu ražošanas apjomā vai importa jaudas izmantojumā. Ja mazākie tirgus dalībnieki nespēj noskaidrot, kādi iemesli ir tirgus cenas izmaiņām, tie nonāk neizdevīgā stāvoklī. Lielāka pārredzamība arī ļautu uzlabot tirgus uzraudzību. ERGEG jau iesniegusi priekšlikumu par pārredzamības pamatnostādņēm un ieteikusi Komisijai tās padarīt par juridiski saistošām.

Tāpēc Komisija ir nodomājusi ieviest saistošas pamatnostādnes pārredzamības jomā, vai nu pieņemot jaunus tiesību aktus, vai grozot spēkā esošo Elektroenerģijas regulu 1228/03. Tā arī nodomājusi uzlabot pārredzamības prasības attiecībā uz gāzi, izmantojot Regulu (EK) Nr. 1775/05. Abos gadījumos izejas punkts būs ERGEG ieteikums.

2.3.2 Ilgtermiņa gāzes pārvade un lejupējie līgumi (ar sadales uzņēmumiem un galapatērētājiem)

Komisija vairākkārt atzinusi, cik nozīmīgi ir ilgtermiņa līgumi starp ārējiem ražotājiem (t.i., augšupējiem uzņēmumiem) un uzņēmumiem, kas apgādā klientus Eiropas Savienībā²⁸. Šie ilgtermiņa līgumi atspoguļo vajadzību pēc sākotnējām investīcijām, un tiem ir nozīmīga loma saistībā ar piekļuvi izmaksu ziņā efektīvām enerģijas piegādēm. Tomēr šādi līgumi bieži vien tiek attiecināti uz nākamā posma tirgu un tos izmanto, lai šo tirgu ierobežotu, noslēdzot prioritārus pārvades līgumus un nesamērīgus ilgtermiņa piegādes līgumus ar vietējiem piegādātājiem vai tieši ar galapatērētājiem. Tādēļ nereti tiek ierobežota pieeja tirgum Eiropas Savienībā.

Gāzes regula jau paredz stingrus „izmanto vai zaudē” nosacījumus pārvades līgumiem. Tas ietver līgumus, kas noslēgti saskaņā ar Direktīvu 91/296/EK par dabasgāzes tranzītu pa cauruļvadu tīkliem. Šādas prasības kombinācijā ar papildu investīcijām gāzes tīklos var palīdzēt nov

²⁸ Sk., piemēram, Direktīvas 2003/55/EK 25. apsvērumu vai Direktīvas 2004/67/EK 8. un 11. apsvērumu un 5. un 6. pantu.

ērst pašreizējos šķēršļus vērā ņemamai konkurencei. „Izmanto vai zaudē” principa pamatnostādņu tālāka izstrāde arī sekmētu konkurences straujāku attīstību. **Komisija stingri uzraudzīs Regulas (EK) Nr. 1775/05 prasību ievērošanu. Tā turpinās pamatnostādņu izstrādi saskaņā ar minēto regulu. Komisija arī izstrādā uzskata, ka jebkādi regulatīvi lēmumi, kas saistīti ar šādiem līgumiem, tai būtu rūpīgi jāpārbauda, ievērojot 2.2.1. punktā izklāstīto kārtību.**

2.3.3 *Piekļuve gāzes glabātuvēm*

Otrs faktors, kas ietekmē konkurenci gāzes nozarē, ir ierobežotā pieeja gāzes glabātuvēm, kas bieži vien ir vēsturisko uzņēmumu rokās. Kaut arī gāzes uzglabāšana nav dabisks monopols, glabātuves konkrētās vietās var ievērojami ietekmēt iekšējā tirgus darbību. 2004. gadā tika panākta vienošanās par glabāšanas sistēmu operatoru labās prakses pamatnostādņiem, kuru ievērošana ir brīvprātīga, taču ERGEG 2006. gada gala ziņojums par pamatnostādņu īstenošanas uzraudzību liecina²⁹, ka tās netiek pienācīgi ievērotas. Arī nozares apsekojums atklāja vairākas problēmas šajā sakarā. **Tāpēc Komisija ir nodomājusi izpētīt, kādi pasākumi vislabāk radītu līdzsvaru starp vajadzību pēc efektīvas piekļuves un vajadzību rosināt stimulus jaunu glabātuvju izveidi. Lai to paveiktu, var būt vajadzīgs īpašs regulējums, kas paredz: a) juridisku nošķiršanu, b) saistošu pamatnostādņu pieņemšanu atbilstīgi ERGEG ieteikumiem un c) plašākas regulatīvo aģentūru pilnvaras attiecībā uz gāzes glabāšanu, kas piemērojamas konkrētām glabātuvēm.**

2.4 **Koordinācija starp pārvades sistēmu operatoriem.**

Jānodrošina gāzes un elektroenerģijas brīva kustība visā Eiropas Savienībā atbilstīgi saskaņotiem tehniskiem noteikumiem. Ļoti svarīgi ir nodrošināt ne tikai konkurenci tirgū, bet arī energoapgādes drošību. Tādēļ PSO katrā ziņā būtu jānodrošina pietiekama pieejamā pārvades jauda, lai apmierinātu pieprasījumu un integrētu valstu tirgus, neapdraudot apgādes kvalitāti. Tīkls dalībvalstīs veidots tā, lai atbilstu daudzu sadrumstalotu valsts tirgu, nevis vienota Eiropas tirgus vajadzībām. Tāpēc ir ļoti vajadzīgas lielākas investīcijas tīklā, orientējoties uz visas Eiropas tirgu, kam nepieciešama kopīga sistēmas attīstības plānošana un to izmaksu un risku sadalīšana, kas saistīti ar augošajiem pārrobežu savienojumiem. Turklāt ir daudzi citi veidi, kā PSO var palielināt jaudu, ne tikai nozīmīgu jaunu savienojumu izveide. Piemēram, galveno transformatoru nomaiņa, fāzu mainītāju uzstādīšana vai (attiecībā uz gāzi) papildu kompresijas iekārtas varētu nodrošināt ievērojamu papildu jaudu. Citus uzlabojumus varētu nodrošināt vienkārši regulārāka informācijas apmaiņa starp PSO, darbības metodes, piemēram, pārsūtīšana, sastrēgumu pārvaldības prakses pilnveidošana, teiksim, plašāk izmantojot koordinētu tirgu savienošanu iepriekšējā dienā, kā arī diennakts piešķirumus. **Lai īstenotu visus šos pasākumus, ir vajadzīgs sevišķi augsts sadarbības līmenis un skaidri reglamentējošie noteikumi.**

Tāpat, lai varētu nodrošināt efektīvu darbību pārrobežu līmenī, PSO savā starpā jāvienojas par detalizētiem ekspluatācijas standartiem. Tādēļ vajadzīga cieša tehniska sadarbība starp PSO, tostarp detalizēta informācijas apmaiņa gan no ilgtermiņa tīklu plānošanas, gan reālā laika ekspluatācijas viedokļa. No tīklu lietotāju viedokļa šiem savietojamības jautājumiem būtu jābūt praktiski nemanāmiem.

²⁹ Pieejams
http://www.ergge.org/portal/page/portal/ERGEG_HOME/ERGEG_DOCS/ERGEG_DOCUMENTS_NEW/GAS_FOCUS_GROUP

Komisijas pieredze liek šaubīties, vai to iespējams sasniegt esošā regulējuma ietvaros, kad gan PSO, gan regulatoriem ir tieksme vai pat pienākums raudzīties no savas valsts viedokļa. Pārskatos par vairākām dalībvalstīm šis ir galvenais temats.

Lai palielinātu PSO koordinācijas līmeni, būs vajadzīgs jauns tiesiskais regulējums ES līmenī. Pastāvošajām PSO asociācijām tiktu piešķirts institucionāls statuss, ar ko saistīti arī **oficiāli pienākumi un mērķi**³⁰ („**risinājums ETSO+GTE**”³¹). Piemēram, Komisija vai regulatori, jo īpaši, lai nodrošinātu energoapgādes drošību, var pieprasīt, lai PSO grupa ziņo par Eiropas tīkla ekspluatāciju un investīcijām, kā arī par iepriekš minēto tīkla drošības tehnisko standartu izstrādi. ETSO+GTE+ varētu uzticēt ieteikumu izstrādi par precīzi definētiem tehniskiem jautājumiem, piemēram, standartiem un ekspluatācijas noteikumiem. Tāpat tā varētu būt atbildīga par tīklu attīstības uzraudzību, lai uzlabotu pārvades jaudu starp dalībvalstīm. ETSO+GTE+ ziņā būtu arī, piemēram, reizi divos gados sagatavot pārskatu par to, kā sokas ar investīcijām infrastruktūrā, un sadarboties ar vietējiem iedzīvotājiem, ko skar šādas investīcijas.

- **Tāpat jāstrādā, lai pakāpeniski izveidotos reģionāli sistēmu operatori.** Jāizveido pārobežu sistēmu operatori, kas no īpašumtiesību viedokļa būtu neatkarīgi un kam būtu vajadzīga papildu nošķiršana, kā izklāstīts iepriekš.

2.5 Skaidri noteikumi investīcijām spēkstaciju, gāzes importa un pārvades infrastruktūrā

Sākotnējās bažas saistībā ar stimuliem jaunu spēkstaciju un gāzes infrastruktūras izveidei konkurences vidē radīja pieredze, kas gūta, ieviešot konkurenci citviet pasaulē. Tomēr drīz kļuva skaidrs, ka problēmas bija saistītas ar vairākām, tagad acīmredzamām kļūmēm, veidojot tirdzniecības režīmu, un ar iespējamu tirgus manipulāciju no dažu tirgus dalībnieku puses. 2003. gadā pieņemtās direktīvas ietver drošības pasākumus, lai varētu izvairīties no šādām problēmām, un direktīvas par piegādes drošību gāzes un elektroenerģijas nozarē ir nostiprinājušas šo aspektu³². Kā jau novērots saistībā ar konkurences vides veidošanos valstu līmenī, lielāka regulējuma stabilitāte ES līmenī būs nozīmīgs faktors, lai piesaistītu tālākas investīcijas un sekmētu piegādes drošību. Stabils un pievilcīgs investīciju vides izveidei jābūt tālākas darbības prioritātei ES līmenī. Šajā sakarā ir jāpildinveido reglamentējošie noteikumi, lai nodrošinātu saskanību un regulējuma stabilitāti, tādēļ ir vajadzīgas turpmākas pārmaiņas, kā izklāstīts 2.2. sadaļā.

Turklāt jāuzsver, ka enerģētikas nozarē (tāpat kā citās nozarēs) pamatsistēmas izveidei, lai palielinātu investīcijas pētniecībā un attīstībā, un inovācijās, jābūt prioritārai ES un dalībvalstu līmenī. Rūpīgi sekos tendencēm saistībā ar PTA investīcijām enerģētikas nozarē.

2.5.1 Investīcijas elektroenerģijas ražošanā un infrastruktūrā

Lai nomainītu Eiropas novecojošās spēkstacijas, ir vajadzīgas nozīmīgas investīcijas; reaģējot

³⁰ Piemēram, Komisija varētu izveidot konsultatīvo grupu vai arī varētu noslēgt brīvprātīgu vienošanos saskaņā ar kopīgiem noteikumiem.

³¹ ETSO, Eiropas pārvades sistēmu operatori, un GTE, Eiropas Gāzes pārvades asociācija, ir Eiropas elektroenerģijas un gāzes tīklu operatoru asociācijas.

³² Padomes 2004. gada 26. aprīļa 2004/67/EK par pasākumiem, lai nodrošinātu dabasgāzes piegādes drošību (OV L 127, 29.4.2004., 92.–96. lpp.) un Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 18. janvāra Direktīva 2005/89/EK par pasākumiem, lai nodrošinātu elektroapgādes drošumu un ieguldījumus infrastruktūrā (OV L 033, 4.2.2006., 22.–27. lpp.).

uz pašreizējo cenu līmeni, tās pašlaik tiek veiktas saskaņā ar konkurences principiem. Problēmas, kas radušās dažās dalībvalstīs (ja tās nav saistītas ar nepietiekamu nošķiršanu), lielākoties izriet no neatbilstīgas kontroles pār cenām vairumtirdzniecības vai mazumtirdzniecības līmenī, un galvenokārt novērojamas dalībvalstīs, kurās nav likvīda un uzticama vairumtirgus. Ir ļoti svarīgi uzsvērt, ka direktīvas paredz ikviena uzņēmuma tiesības investēt elektroenerģijas ražošanas vai gāzes importa projektā. Kaut arī daudzus projektus izstrādā lielie vēsturiskie operatori, tā nenotiek vienmēr.

Tomēr potenciālajiem investoriem ir vajadzīga jaunākā informācija par īstermiņa un vidēja termiņa pārmaiņām tirgū. Lai sekmētu efektīvas jaunas investīcijas, būtisks papildu pasākums būs Energoapgādes novērošanas centra izveide, kas būs atbildīgs par enerģētikas nozaru būtiskāko datu apkopošanu un uzraudzību. Ņemot vērā direktīvu par elektroapgādes drošumu, Komisija arī izveidos darba grupu, lai uzraudzītu, kādas investīcijas vajadzīgas elektroenerģijas ražošanā, un pārbaudītu investīciju noteikumus, lai dalībvalstīs varētu radīt pietiekamas jaudas. Ir arī vairākas citas politikas, kas ietekmē investīcijas elektroenerģijas ražošanā, piemēram, emisiju sertifikātu piešķiršana vai īpašu stimulu izmantošana, teiksim, lai sekmētu enerģijas ražošanu no atjaunojamiem avotiem. Šos plašākos jautājumus ne vienmēr var risināt direktīvu kontekstā. Tomēr Komisija tiem pievērsīsies citās enerģētikas politikas jomās, kas aplūkotas Eiropas enerģētiskās stratēģiskā pārskata rīcības plānā.

Efektīvas elektroenerģijas infrastruktūras izveide tiek atbalstīta arī EK līmenī, jo īpaši saistībā ar TEN-E pamatnostādņem³³.

2.5.2 *Investīcijas gāzes importa infrastruktūrā*

Tirgus signāli rosinājuši arī vairākus investīciju projektus, kas saistīti ar gāzes nogādāšanu Eiropas tirgū. Dažos gadījumos to sekmējusi Gāzes direktīvas 22. pantā paredzētās atbrīvojuma procedūras piemērošana. Dažos gadījumos var būt vajadzīgs noteiktāks Kopienas satvars, iesaistot ERGEG, jo īpaši tad, ja tiek skartas daudzas dalībvalstis. **Komisija ir nodomājusi ne tikai saglabāt savas esošās pilnvaras attiecībā uz šādiem atbrīvojumiem, bet arī grozīt Gāzes direktīvu, lai izveidotu Kopienas sistēmu saskaņā ar 2.2.2. sadaļā aplūkotajiem mehānismiem attiecībā uz atbrīvojumu piešķiršanu jauniem cauruļvadiem, kuru izveide skar vairāk nekā divas dalībvalstis. Tā arī apsvērs iespēju sagatavot jaunas pamatnostādnes par visiem atbrīvojumiem, kas nodrošinās lielāku noteiktību potenciālajiem investoriem.**

2.6 **Ar mājāsaimniecībām un mazajiem komerc klientiem saistīto jautājumu atrisināšana**

No 2007. gada visiem elektroenerģijas un gāzes patērētājiem būs tiesības vēsturiskā operatora vietā izvēlēties citu piegādātāju. Ir virkne neizšķirtu jautājumu, kam jārod risinājums, lai šo pēdējo posmu varētu sekmīgi īstenot. Pārskati par valstīm liecina, vairākās dalībvalstīs sagatavošanās darbi 2007. gadā paredzētajai tirgus atvēršanai nav virzījušies uz priekšu, un arī nozares apsekojums apstiprināja, ka pastāv būtiski šķēršļi sadales līmenī.

2.6.1 *SSO nošķiršana*

Pilnīga tirgus atvēršana nozīmē, ka sadales uzņēmumiem jānodrošina vienlīdzīga piekļuve tīkliem, funkcionējošas procedūras pārejai pie cita operatora un datu apstrādes konfidencialit

³³ Sk. Komisijas paziņojumu „Prioritāru savienojumu plāns”, COM(2006)846.

āte. Tomēr Komisijas sagatavotie pārskati par valstīm un nozares apsekojums liecina, ka tas bieži vien nav vēl paveikts. Ir daudz bažu par to, ka bieži novērojamas šķērssubsīdijas, diskriminācija attiecībā uz informācijas apstrādi, kā arī problēmas ar piegādātāja maiņas procedūrām un slodzes profila izveidi, tostarp mijiedarbību ar līdzsvarošanas noteikumiem.

Daudzas minētās grūtības saistītas ar to, ka tīkla uzņēmumi nav pietiekami nošķirti no piegādes uzņēmumiem. Saskaņā ar spēkā esošajām direktīvām uz SSO, kuru klientu skaits pārsniedz 100 000, attiecas tāds pats nošķiršanas režīms kā uz PSO. Vairākas dalībvalstis nav spējušas nodrošināt funkcionālu nošķiršanu, kaut arī tas bija jāizdara jau 2004. gadā. SSO juridiskā nošķiršana ir paredzēta no 2007. gada jūlija. **Komisija aktīvi turpinās strādāt ar dalībvalstīm, kuru noteikumos par SSO konstatēti trūkumi.**

Turklāt daži tirgus dalībnieki apgalvo, ka spēkā esošās direktīvas nenodrošina noteikumu pienācīgu ievērošanu dalībvalstu līmenī. ERGEG jau sniedzis ieteikumu par paraugpraksi piegādātāja maiņas jomā, un tā ir jāievieš. **Tāpēc Komisija ir nodomājusi stiprināt regulatoru pilnvaras, lai nodrošinātu funkcionālu nošķiršanu.**

Turklāt uz SSO, kuru klientu skaits nepārsniedz 100 000, pašlaik neattiecas pamatprasības par nošķiršanu, kas ietvertas spēkā esošajās Gāzes un Elektroenerģijas direktīvās. Tāpēc maz ticams, ka citiem potenciālajiem lietotājiem varētu piešķirt vienlīdzīgu piekļuvi tīkliem, ja netiks paredzēts ļoti stingrs regulējums. **Komisija no jauna izskatīs jautājumu par to, cik lietderīgs ir 100 000 klientu kritērijs.**

2.6.2 Mājsaimniecību tirgus segments: patērētāju aizsardzība un enerģijas trūkums

Līdzšinējā pieredze liecina, ka enerģijas vairumtirdzniecības cenas ir sevišķi nestabilas. Tas liek jautāt, vai un kā šādas svārstības ietekmē galapatērētājus, tostarp mazāk aizsargātus patērētājus. Gāzes un Elektroenerģijas direktīvas paredz, ka jāievieš drošības pasākumi patērētāju aizsardzībai; tās arī ietver universālā pakalpojuma jēdzienu attiecībā uz elektroenerģiju. Visbeidzot, direktīvu pielikumos paredzēts, ka patērētājiem ir tiesības uz pārredzamām līgumstruktūrām un strīdu izšķiršanas mehānismu, tiesības mainīt piegādātāju bez maksas un tiesības uz aizsardzību pret maldinošu pārdošanu.

Mūsdienų ekonomiskajā un sociālajā vidē bez enerģijas ļaudis nevar izdzīvot. Elektroenerģijai ir ļoti liela nozīme iedzīvotāju ikdienas dzīvē. Tā arī bieži vien ietekmē daudzu būtisku pakalpojumu pieejamību. Mājsaimniecības ar mazākiem ienākumiem elektroenerģijai tērē proporcionāli vairāk nekā mājsaimniecības ar lielākiem ienākumiem. Tāpat mājsaimniecības lauku apvidos enerģijai tērē vairāk nekā mājsaimniecības pilsētās. Lielajam vairumam ES pilsoņu ir apmierinoša piekļuve elektroapgādes pakalpojumiem. To apliecina jaunākie *Eurobarometer* aptaujas dati un pētījums par patērētāju apmierinātību³⁴. Vidējais patērētāju apmierinātības rādītājs ES līmenī ir 7,6 (skala no 1 līdz 10)³⁵.

³⁴ 2006. gada *Eurobarometer* pētījums par patērētāju apmierinātību ar vispārējas nozīmes pakalpojumiem (ES-25) un 2006. gada IPSOS Patērētāju apmierinātības pētījums, vēl nav publicēts.

³⁵ Piekļuve elektroenerģijai ir apgrūtināta 4 % patērētāju. Gandrīz visi Eiropas iedzīvotāji, kam ir pieejama elektroenerģija, to arī izmanto. No 72 % Eiropas iedzīvotāju, kam ir pieejama pa caurulēm pievadīta gāze, to izmanto 74 %. Laika posmā no 2004. līdz 2006. gadam elektroenerģijas pieejamība cenas ziņā bija salīdzinoši stabila, izņemot Grieķiju un Itāliju (cenu pieaugums) un Maltu (krass cenu samazinājums). 66 % Eiropas iedzīvotāju apgalvo, ka elektroenerģijas pakalpojumu cenas ir pieejamas, savukārt 16 % uzskata, ka cenas nav pieejamas, bet 15 % uzskata, ka cenas ir pārmērīgas. Tikai daži patērētāji ir iesnieguši sūdzību saistībā ar elektroenerģijas un gāzes piegādi (6 % par elektroenerģiju, 5 % — par gāzi). Vidēji 62 % Eiropas patērētāju uzskatīja, ka viņu intereses ir pienāc

Komisija uzskata, ka visā ES jānodrošina pēc iespējas augstāki sabiedrisko pakalpojumu standarti. Pārmaiņām, kas norisinās ES enerģijas tirgū, pilnībā jāaizsargā iedzīvotāju tiesības saņemt pietiekami daudz elektroenerģijas pamatvajadzību apmierināšanai par samērīgām, viegli un nepārprotami salīdzināmām un pārredzamām cenām. Tāpat jāveic īpaši pasākumi, lai nodrošinātu vismazāk aizsargāto iedzīvotāju aizsardzību, jo īpaši kurināmā trūkuma ziņā. Visbeidzot, Elektroenerģijas un Gāzes direktīvas paredz aizsardzību pret negodīgu pārdošanas praksi un iedzīvotāju tiesības uz informāciju, kas vajadzīga, lai izvēlētos un, iespējams, mainītu piegādātāju.

Šie noteikumi jāīsteno valstu līmenī, pārredzami un bez diskriminācijas. Tie nedrīkst kavēt enerģijas iekšējā tirgus atvēršanu 2007. gadā, kas nāks par labu visiem patērētājiem. Mērķtiecīgām universālo un sabiedrisko pakalpojumu saistībām (UPS un SPS), tostarp samērīgai cenu regulēšanai, jābūt daļai no tirgus atvēršanas procesa. Enerģijas patēriņš ir samērā neelastīgs. Patērētāji uz cenu svārstībām bieži vien reaģē, investējot jaunās iekārtās, kas palīdz samazināt patēriņu. Tomēr daudzas dalībvalstis ir saglabājušas vispārīgāku kontroli pār mazumtirdzniecības piegāžu tarifem. Kaut arī cenu kontroles dēļ nav iespējams klientiem dot piemērotus cenu signālus par izmaksām nākotnē, mērķtiecīga cenu regulēšana var būt vajadzīga, lai aizsargātu patērētājus īpašos apstākļos, piemēram, pārejas periodā uz reālu konkurenci. Tai jābūt līdzsvarotai, lai nekavētu tirgus atvēršanu, neradītu diskrimināciju starp ES enerģijas piegādātājiem, nepastiprinātu konkurences traucējumus vai neierobežotu tālākpārdošanu.

Liberalizāciju var pavadīt agresīva un maldinoša tirgvedība un pārdošanas stratēģijas, ko izmanto enerģētikas uzņēmumi, lai izdarītu spiedienu uz patērētājiem mainīt piegādātāju. Negodīgas komercprakses direktīva paredz stabilu sistēmu, lai risinātu šos jautājumus³⁶.

Nav skaidra priekšstata par pasākumiem, ko dalībvalstis veikušas, lai transponētu enerģijas direktīvas attiecībā uz patērētāju aizsardzības noteikumiem. Esošie dati liecina, ka dalībvalstis samērā maz izmanto mērķtiecīgas sabiedrisko pakalpojumu saistības, lai risinātu mazāk aizsargāto patērētāju problēmas. Faktiski tikai puse dalībvalstu mēģinājušas definēt šo patērētāju grupu, un tikai piecās dalībvalstīs pastāv sociālie tarifi. Pastāv arī ievērojamas atšķirības attiecībā uz kompensācijām par piegādes pārtraukumiem (tikai 8 dalībvalstīs ir kompensācijas sistēma) un rīcības kodeksi cenu pārredzamības un līgumu nosacījumu jomā.

Tāpēc Komisija izvērtēs valstu tiesību aktus šajā jomā un to ietekmi uz operatoriem un mājāsaimniecībām. Jo īpaši, izmantojot pārskatīšanas izmeklēšanas procedūras, tā sniegs norādes par valstu tiesību aktu atbilstību Kopienas tiesību aktiem.

Komisija arī pastāvīgi uzraudzīs mazumtirgus, lai izvērtētu, kā liberalizācija ietekmē mājāsaimniecības, ar nolūku palielināt patērētāju uzticību enerģijas tirgum un mazināt tirgus manipulācijas risku.

Visbeidzot, pirms pilnīgas tirgus atvēršanas 2007. gada jūlijā Komisija uzsāks plašu informācijas un izpratnes veidošanas kampaņu, un tā nodomājusi izstrādāt Enerģijas patērētāju hartu,

---

Īgi aizsargātas. Tomēr dažās lielajās valstīs (Vācijā, Itālijā un Spānijā) tā domā mazāk nekā 50 % iedzīvotāju.

36 Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 11. maija Direktīva 2005/29/EK, kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem un ar ko groza Padomes Direktīvu 84/450/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 97/7/EK, 98/27/EK un 2002/65/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2006/2004 ("Negodīgas komercprakses direktīva"), OV L 149/22, 11.6.2005, kas piemērojama no 2007. gada 12. decembra.

lai i) apkarotu kurināmā trūkumu, ii) uzlabotu iedzīvotājiem pieejamo obligātās informācijas kopumu, lai palīdzētu tiem izvēlēties piegādātāju un piegādes veidu, iii) mazinātu birokrātiju gadījumos, kad patērētāji maina piegādātāju, un iv) aizsargātu patērētājus no negodīgām pārdošanas metodēm saskaņā ar attiecīgajām EK direktīvām.

2.6.3 Skaitītāju rādītāju nolasīšanas biežums

Dažas vairumtirgu problēmas saistāmas ar nepietiekamu pieprasījuma elastīgumu. Piemēram, vairumtirdzniecības cenu nestabilitāti daļēji izraisa fakts, ka mazāki klienti ir izolēti no vairumtirdzniecības cenu īstermiņa izmaiņām, kas padara vairumtirdzniecības cenas nestabilākas. Pat tad, ja cenas netiek kontrolētas vispār, nepietiekami bieža patēriņa uzskaitē liek noteiktam klientu lokam pielāgot pieprasījumu šīm izmaiņām.

Plašāka viedo skaitītāju izmantošana stiprinātu konkurenci un sekmētu citu politikas mērķu, piemēram, energoefektivitātes un piegādes drošības, sasniegšanu, sekmējot inovācijas enerģijas pakalpojumu sniegšanas jomā. Viedie skaitītāji ir izdevīgi arī patērētājiem, jo tie ļauj biežāk nolasīt rādītājumus un tādējādi rada izdevību mainīt savu patēriņa modeli. Direktīva 2006/32/EK par enerģijas galapatēriņa efektivitāti un energoefektivitātes pakalpojumiem jau paredz, ka dalībvalstīm jāizmanto viedie skaitītāji, lai sasniegtu tām noteiktos energoefektivitātes mērķi. **Komisija turpinās izpētīt, vai šajā jomā ir vajadzīgi tālāki konkrēti pasākumi.**

3 SECINĀJUMI UN NĀKAMIE SOĻI

Iepriekš izklāstīti galvenie secinājumi, ko Komisija izdarījusi no pēdējo septiņu gadu pieredzes, veidojot konkurētspējīgu Eiropas tirgu elektroenerģijas un gāzes nozarē. Šajā jomā gūti daļēji panākumi. Kaut arī vērojami daži pozitīvi rezultāti, nozares aptauja un pārskati par valstīm snieguši Komisijai pienācīgu ieskatu par liberalizācijas procesa norisēm, un, par spīti būtiskiem trūkumiem, šis process bijis zināmā mērā sekmīgs, turklāt sniegs daudzus labumus nākotnē.

Komisija uzskata, ka integrēts konkurences tirgus ir vienīgais veids, lai nodrošinātu drošu un stabilu enerģētikas nākotni Eiropā, kuras pamatā būtu saskanīgs elektroenerģijas un gāzes tirgus, kas aptver 500 miljonus patērētāju un uz ko attiecas vienādi konkurences noteikumi un regulējums.

Komisija uzskata, ka pienācis laiks apsvērt iespējas, kā rosināt straujāku izrāvieni, kas būs pēdējais solis ceļā uz pilnībā funkcionējošu elektroenerģijas un gāzes tirgu Eiropas līmenī, kā izklāstīts 2.1.–2.6. sadaļā.

Komisija jau ir uzsākusi ietekmes novērtēšanas procedūru, lai apzinātu, kādas būtu vispiemērotākās metodes šo nodomu īstenošanai praksē. Šo uzdevumu tā paveiks 2007. gadā. Tad tiks sagatavots paziņojums, kas ietvers oficiālus priekšlikumus Padomei un Eiropas Parlamentam.

Komisija aicina Padomi un Eiropas Parlamentu apliecināt, ka galvenie mērķi, kas jāsasniedz, lai pabeigtu iekšējā enerģijas tirgus izveidi, ir tie, ko apzinājusi Komisija, un apliecināt nodomus izstrādāt tālākus pasākumus, lai nodrošinātu šo mērķu sasniegšanu.